

Mosty żelazne.

Napisał

inż. dr. kom. Dr. Andrzej Pszenicki,

profesor politechniki, Warszawa.

I. Część ogólna.

Klasyfikacja mostów żelaznych. Pod względem działania dźwigarów głównych na podpory mostowe rozróżniamy dwa zasadnicze typy mostów: mosty belkowe i mosty rozporowe (łukowe i wiszące). Pierwsze charakteryzują się tem, że pod działaniem na nie zewnętrznych sił pionowych wywołują na podpory ciśnienia tylko pionowe, drugie zaś pod działaniem tychże sił zewnętrznych pionowych dają ciśnienia na podpory ukośne, skierowane na zewnątrz lub na wewnątrz i starają się zwiększyć lub zmniejszyć odległość między podporami. Przy ukośnem działaniu dźwigarów na podpory, skierowaniem na zewnątrz, mamy mosty łukowe, zaś przy działaniu ukośnem, skierowaniem wewnątrz, otrzymujemy mosty wiszące.

Tak mosty belkowe, jak i łukowe, mogą mieć odmiany. Belka może być podparta na dwóch lub na kilku podporach: w pierwszym wypadku będziemy mieć most o belkach prostych rozciętych (wolno podpartych), w drugim wypadku most o belkach ciągłych bezprzegubowych, lub jeżeli damy przeguby dodatkowe, most o belkach wspornikowych. Również i mosty łukowe mogą być ciągłe lub wspornikowe. Na fig. 216 *a* (most Pałacowy w Petersburgu) mamy belki ciągłe, dwuprzęsłowe, na fig. 216 *b* mamy most układu mie-

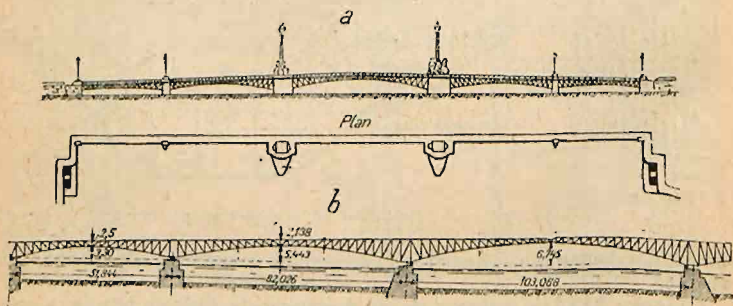

Fig. 216 *a*, *b*.

szanego: belkowy wspornikowy i łukowy wspornikowy (Troicki most w Petersburgu). Pod względem kształtu zewnętrznego mogą być mosty o obu pasach prostych, o jednym pasie prostym i drugim krzywym lub wielobocznym, paraboliczne, hyperboliczne, o obu pasach krzywych lub wielobocznych (system Pauli, łukowe ze ściąganiem).

W zależności od ustroju ścianki, łączącej pasy dźwigara, mamy mosty o ściance pełnej lub kratowe. Te ostatnie zaś mogą mieć kratę pojedynczą lub wielokrotną, statycznie wyznaczalną lub statycznie niewyznaczalną. Mosty belkowe o ściance pełnej zwykle stosuje się do rozpiętości do 20 m. Do tej rozpiętości są one ekonomiczniejsze i lżejsze. Przy większej rozpiętości waga własna mostów kratowych staje się już mniejsza w porównaniu z wagą własną mostów o ściance pełnej, lecz wykonanie tych ostatnich jest znacznie prostsze, a zatem i tańsze. Ostateczna przewaga tego lub innego systemu pod względem taniości zależy od stosunku kosztów materiału i robocizny. W Ameryce mosty o ściance pełnej budują do rozpiętości

35 m. Mosty belkowe rozcięte (wolno podparte) mamy do rozpiętości 204 m, wapornikowe do rozpiętości 550 m, łukowe do 250 m, wiszące do 490 m. Przy bardzo dużych rozpiętościach możliwe są jedynie mosty wiszące; projekty tych mostów doprowadzone były do rozpiętości 945 m przy szerokości mostu 35 m. Największa możliwa rozpiętość mostu żelaznego wiszącego, jak to wykazały prace komisji, która opracowywała projekt mostu przez rzekę Hudson, mogłaby być doprowadzona nie więcej, niż do 1320 m. Waga mostu wynosiłaby około 93 t m b.

W zależności od położenia pomostu rozróżniamy mosty z jazdą górą, z jazdą dołem lub jazdą po środku. Mosty z jazdą górą stosujemy zwykle, jeżeli wysokość ustrojowa mostu może być znaczna i jeżeli przeto dźwigary główne można umieścić pod pomostem. W mostach kolejowych o niewielkich rozpiętościach (do 35 m) mamy możliwość obejścia się bez belek poprzecznych i podłużnych i układać mostownice (podkłady) bezpośrednio na dźwigarach głównych (fig. 217). W mostach szerokich drogowych możemy dawać kilka dźwigarów głównych, co zmniejsza znacznie wagę pomostu a przez to i całego mostu. Nadto jazda górą daje nam mosty otwarte, które nie zakrywają nam widoku, co również należy do zalet tego ustroju. Lecz, o ile w mostach szerokich można je stosować z wygodą do dużych rozpiętości, o tyle w mostach nie szerokich (kolejowych jednotorowych) przy większej rozpiętości mogą okazać się niedogodne, gdyż wymagają większej odległości pomiędzy dźwigarami, niż przy umieszczeniu pomostu w dole, tj. przy zastosowaniu jazdy dołem.

Przy niewielkiej wysokości ustrojowej stosujemy zwykle jazdę dołem (fig. 218). Jazda pośrodku (fig. 219), lub w górze pomiędzy pasami dolnym

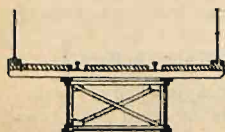

Fig. 217.

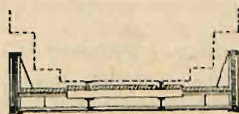

Fig. 218.

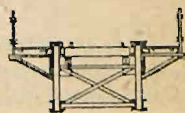

Fig. 219.

i górnym może być urządzona przedewszystkiem, gdy na to pozwala wysokość ustrojowa i gdy oba pasy, górny i dolny, są krzywe, gdy wysokość dźwigarów jest niedostateczna, aby je można było powiązać u góry i chodzi o zmniejszenie wysokości dźwigarów, wystającej ponad pomostem dla tych lub innych przyczyn, np. dla zwiększenia sztywności słupków.

Zależność poprzecznego przekroju mostu od wysokości ustrojowej. Jeżeli nie jesteśmy ograniczeni co do wysokości ustrojowej, to mosty o niewielkiej i średniej rozpiętości robimy zwykle z jazdą górą, które prócz innych zalet (lepsze usztywnienie poprzeczne) są zwykle tańsze. Przy rozpiętości około 65—70 m waga mostów kolejowych z jazdą górą lub dołem jest mniej więcej jednakowa. Przy większej rozpiętości mosty z jazdą dołem są lżejsze od mostów z jazdą górą. W mostach z jazdą górą możemy zmniejszyć rozstaw między dźwigarami, zatem otrzymujemy poprzecznicę lżejszą, możemy dobrze połączyć dźwigary główne tężnikami poprzecznymi, przez co osiągamy równomierniejszą pracę dźwigarów przy nierównomiernem obciążeniu dźwigarów; ilość dźwigarów może być dowolna w zależności od szerokości mostu i odpowiadać najmniejszej wadze całego mostu. Dając mniejszą odległość pomiędzy dźwigarami skrajnymi, niż w mostach z jazdą dołem, możemy zmniejszyć szerokość przyczółków i długość filarów. Wreszcie, przy jeździe górą mamy most otwarty, zatem dobrą komunikację na szerokości mostu, co ma niewątpliwie zalety zwłaszcza w mostach długich.

Jeżeli wysokość ustrojowa mostu jest mała, wtedy stosujemy mosty z jazdą dołem. Te ostatnie mogą być otwarte, tj. takie, które nie mają

ponad pomostem wiązań, łączących dźwigary ze sobą, albo mosty zamknięte, gdy ponad pomostem są wiązania — tężniki, które łączą dźwigary ze sobą. Drugi ustrój jest lepszy, gdyż tężniki podłużne, łącząc pasy górne, usztywniają je i nadają im większą stateczność. Aby jednak można było stawiać tężniki górne podłużne, trzeba mieć odpowiednią wysokość dźwigarów, która jest zależna od rozpiętości mostu. W mostach kolejowych tężniki górne można dawać przy rozpiętościach nawet od 32 m. W mostach drogowych, w których wolna wysokość przejazdu jest mniejsza, niż w mostach kolejowych, tężniki górne można dawać i przy nieco mniejszej rozpiętości.

Rozpiętość teoretyczna dźwigarów. Mając rozpiętość danego przesła w świetle L , możemy znaleźć rozpiętość teoretyczną l dźwigarów, o ile są dane wymiary ciosów podporowych, na których spoczywają poduszki czyli łożyska¹⁾ mostowe. Nie mając wymiarów ciosów, można w przybliżeniu znaleźć rozpiętość teoretyczną dla mostów belkowych ze wzoru $l = \alpha L$, gdzie współczynnik α można przyjąć równym w zależności od rozpiętości L (fig. 220) według poniżej podanej tablicy:

$L = m$	15	30	40	50	60	80	100
α	1,08	1,05	1,04	1,035	1,03	1,025	1,02

Mając teoretyczną rozpiętość l , możemy znaleźć wagę mostu według jednego ze wzorów empirycznych i obciążenie ruchome; zatem będziemy mieć ciśnienie na podporę A , które da nam możność znaleźć wymiary ciosu podporowego przy dopuszczalnym naprężeniu k na mur. Jeżeli wymiary ciosu

są a i b , to mamy: $ab = \frac{A}{k}$ i przy $a = nb$, otrzymujemy $a = \sqrt{\frac{nA}{k}}$.

Rozpiętość $l = L + a + 2c$, wielkość odsadzki c przyjmujemy równą od 15 do 30 cm i dajemy ją, aby lepiej rozłożyć ciśnienie od ciosu podporowego na mur i aby można było ustawiać na niej dźwigi przy podnoszeniu dźwigarów.

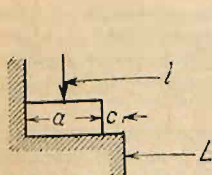

Fig. 220.

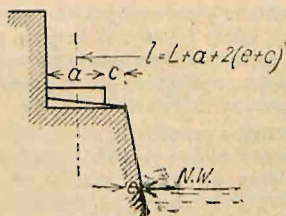

Fig. 221.

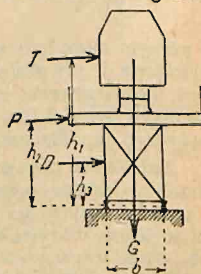

Fig. 222.

Dopuszczalne naprężenie k na mur zwykły przyjmujemy około 10—12 kg/cm², zaś na mur ciosowy w zależności od jakości kamienia $k = 20—30$ kg/cm². Otrzymałą tym sposobem rozpiętość teoretyczną l zaokrąglamy zwykle tak, aby ona była wielokrotna do długości przedziału mostu, lub wyrażała się w całkowitych metrach. Czasem przy większej wysokości podpór do wielkości $L + a + 2c$ dodają jeszcze pochylenie bocznych ścianek podpór $2c$, liczone od podstawy ciosu do poziomu wody normalnej, mając na uwadze, że rozpiętość w świetle L winna być mierzona na tym poziomie (fig. 221).

¹⁾ „Łożysko“, wyraz używany w Małopolsce i Wielkopolsce, „poduszka“ w b. zachodzie rosyjskim.

W mostach łukowych rozpiętość teoretyczna zależy od stosunku strzałki łuku do rozpiętości. Dla łuków wyniosłych rozpiętość teoretyczna jest zwykle nieco większa od rozpiętości w świetle, zaś w łukach płaskich, odwrotnie, rozpiętość teoretyczna jest mniejsza od rozpiętości w świetle. W mostach łukowych można zatem dla pierwszego przybliżenia przyjąć, że $l = L$, znaleźć ciśnienie na podpórę A od jednego dźwigara, znaleźć wymiary płyty łożyskowej i ciosu podporowego, naszkicować cios i łożysko, i następnie już przeprowadzić obliczenie rozpiętości teoretycznej.

Szerokość mostu, wysokość wolna przejazdu i odległość między dźwigarami. Szerokość mostu zależy przede wszystkim od zadanej szerokości części przejazdowej, od rozpiętości mostu i od stateczności w zależności od sił poziomych: parcia wiatru, siły odśrodkowej w moście w krzywej.

W mostach kolejowych o niewielkich rozpiętościach z jazdą górą najmniejszą szerokość przyjmuje się 1,8 m przy dostatecznej stateczności mostu przeciw wywracaniu się pod działaniem parcia wiatru i siły odśrodkowej, jeżeli most leży w krzywej. Zatem, jeżeli oznaczmy (fig. 222) siłę parcia wiatru na tabor kolejowy przez T , na pomost przez P i na dźwigary przez D , zaś odległość wypadkowych tych sił do dołu dźwigara (do osi czopa łożyskowego) odpowiednio przez h_1 , h_2 i h_3 , wagę mostu wraz z obciążeniem przez G i odległość dźwigarów przez b , to przy współczynniku stateczności 1,5 mamy:

$$b \geq \frac{3,0 (Th_1 + Ph_2 + Dh_3)}{G}.$$

W mostach o znacznej wysokości, szczególnie z jazdą górą, by osiągnąć dostateczną stateczność mostu (współczynnik pewności 1,2—1,5) przeciw wywracaniu się pod działaniem sił poziomych, należy stawiać dźwigary pochyło. Nadto odległość między dźwigarami winna być taka, aby była zabezpieczona sztywność mostu w płaszczyźnie poziomej, aby pod działaniem parcia wiatru most w planie zbyt nie się ugiął. Aby zabezpieczyć dostateczną sztywność mostu w planie odległość b pomiędzy dźwigarami mostów o dużych rozpiętościach nie powinna być mniejsza od $\frac{1}{20} l$, w stosunku zaś do wysokości H dźwi-

garów przy pasach prostych winno być $b \geq 0,4 H$, przy pasach zaś krzywych $b \geq 0,33 H$.

W mostach z jazdą dołem najmniejsza szerokość mostu określa się szerokością skrajni (por. str. 235, fig. 267), w granice której nie może wkroczyć żadna część konstrukcji mostowej, zatem $b = 4,40$ m. Odległość pomiędzy osiami dźwigarów będzie tutaj zależna od wystawiania dźwigarów ponad nawierzchnię części przejazdowej.

Jeżeli wystająca część dźwigarów nie dochodzi do pierwszego odskoku skrajni, odległość pomiędzy dźwigarami może być w granicach 3,2—3,4 m (fig. 223 a). Przy wystającej części dźwigarów na wysokości pomiędzy pierwszym i drugim odskokiem odległość ta winna być w granicach 3,7—4,8 m (fig. 223 b). Przy wyższych dźwigarach szerokość w świetle musi wynosić 4,4 m, zatem odległość między osiami dźwigarów będzie najmniej 4,8 m, mając na uwadze, że szerokość pasów wynosi co najmniej 40 cm (fig. 223 c). Inne warunki, którym powinna odpowiadać szerokość mostu z jazdą dołem,

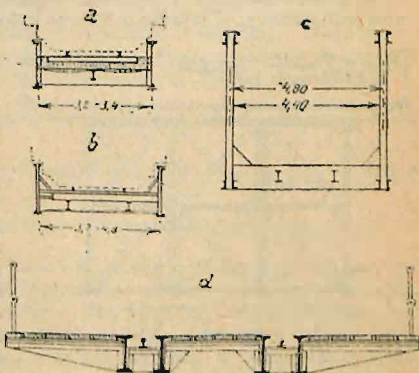

Fig. 223 a, b, c, d.

są te same, które były wskazane wyżej. Dla mostów kolejowych dwutorowych szerokość się zwiększa o 3,5 m, tj. o odległość pomiędzy osiami torów.

W mostach kolejowych jednotorowych zwykle dajemy dwa dźwigary, a tylko w wypadkach, gdy wysokość ustrojowa mostu jest bardzo mała, cztery dźwigary, t. zw. bliźniacze (fig. 223 d). Dźwigary, które tworzą parę, są wtedy zbliżone do siebie do odległości około 300 mm. W mostach dwutorowych ilość dźwigarów może być: dwa, trzy lub cztery. Przy dwóch dźwigarach szerokość mostu może być najmniejsza, gdyż skrajne szyny mogą leżeć nad dźwigarami, odległość wtedy między dźwigarami przy jeździe górą będzie 5 m, przy jeździe zaś dołem odległość ta musi wynosić $7,90\text{ m} + S$, gdzie S jest szerokością pasa dźwigara, zatem najmniej 8,3 m.

Stosowanie w mostach dwutorowych dwóch dźwigarów ma tę niedogodność, że dźwigary otrzymują niejednakowe obciążenie, co powoduje ich niejednakowe ugięcie. Przy jeździe górą można odpowiednio połączyć dźwigary tężnikami poprzecznymi i sprowadzić różnicę ugięć do minimum. Przy jeździe dołem stężenie poprzeczne jest dość trudne, ugięcie otrzymuje się niejednakowe, w przekroju poprzecznym most się zniekształca, psując połączenia belek poprzecznych z dźwigarami. Dlatego w tym wypadku lepiej dawać połączenie belek poprzecznych z dźwigarami przegibne, a nie sztywne.

Przy trzech dźwigarach (fig. 224) przy jeździe dołem szerokość mostu zwiększa się o szerokość pasa dźwigara środkowego, który zwykle

jest dwa razy silniejszy, niż dźwigary skrajne. Wady, podane powyżej co do ugięć i zniekształceń przekroju poprzecznego mostu przy dwóch dźwigarach, mają oczywiście miejsce i przy trzech dźwigarach.

Dając cztery dźwigary, możemy mieć trzy następujące kombinacje:

a) Dwa dźwigary połączone odpowiednio ze sobą tworzą niezależny most jednotorowy. Wszystko zatem, co było powiedziane o mostach jednotorowych, ma tutaj całkowite zastosowanie.

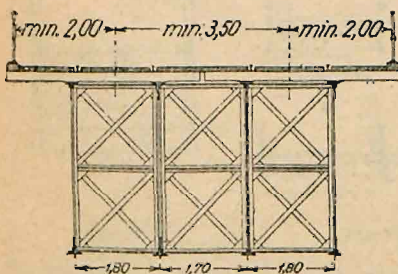

Fig. 225.

środkowemi dźwigarami musi być pewien wolny odstęp około 0,8 m, aby można było nitować.

b) Dwa dźwigary, będąc niezależne pod względem sił i odkształceń pionowych od drugich dwóch dźwigarów, są połączone ze sobą tak, aby mogły się wspomagać pod względem parcia wiatru, aby przy zmniejszeniu odległości pomiędzy dźwigarami każdej pary zapewnić jednakowoż ich stałość przez odpowiednie połączenie jednej pary z drugą na podporach.

c) Wreszcie trzecia kombinacja przy jeździe górą powstaje, gdy wszystkie dźwigary są ze sobą połączone tężnikami pionowymi (fig. 225). Daje ona nam możność zmniejszyć odległość pomiędzy skrajnemi dźwigarami, przez co zmniejsza się szerokość podpór, lecz za to przy obciążeniu jednego toru zniekształcenie poprzeczne mostu ma miejsce.

Jeżeli most z jazdą dołem leży w krzywej, wtedy, ponieważ szyna zewnętrzna wznosi się nad szyną wewnętrzną na wielkość h , szerokość mostu musi być zwiększona nie tylko o strzałkę łuku f , odpowiadającą długości przesła, lecz nadto na poszerzenie wskutek pochylenia obrębsa (por. str. 752 i 753, fig. 4 i 5).

Przy jeździe górą poszerzenie mostu położonego w krzywej, w porównaniu z mostem, łączącym na linii prostej, odpowiada tylko strzałce. Ponieważ tutaj mamy dodatkową siłę poziomą odśrodkową, przeto przy określeniu stałości mostu siła ta powinna być uwzględniona.

Wysokość ustrojowa mostów. Wysokość ustrojowa mostu zależy od warunków miejscowych. Mogą one określać ściśle granice poziomu stopy szyny mostu kolejowego lub poziomu górnej krawędzi nawierzchni pomostu mostu drogowego. Również mogą ograniczać obniżenie dolnej krawędzi budowy wierzchniej mostu na całej jego długości lub też częściowo. Mając takie warunki, musimy stosować ustrój taki, któryby czynił im zadość, zatem posiadał odpowiednią wysokość ustrojową. Dane przeto ilościowe, dotyczące wysokości ustrojowej mostów, mogą być rozważane pod kątem, że miejscowe warunki nie ograniczają tej wysokości i że, stosując ten lub inny ustrój budowy wierzchniej, możemy wysokość ustrojową nadawać taką, jaka okaże się najdogodniejsza dla danego systemu, a więc stosując most z jazdą górą, nadać wysokość dźwigarom na podporze i w przelocie taką, jaka wypada najdogodniejsza pod względem wagi mostu; przy jeździe dołem poprzecznicom nadać wysokość, jaka okazuje się najdogodniejsza również pod względem wagi, tj. np. $\frac{1}{5} - \frac{1}{8}$ rozpiętości.

Tymczasem z warunków miejscowych może wynikać, że trzeba stosować belki poprzeczne lub nawet dźwigary główne ustroju belkowego $\frac{1}{24}$ rozpiętości, by zmniejszyć do minimum wysokość ustrojową. Najmniejsza wysokość ustrojową można osiągnąć pośrodku danego przesła w mostach z jazdą górą w układach łukowych. Wysokość tę można doprowadzić do $h = \frac{l}{60} + 0,35 \text{ m}$, jeżeli rozpiętość l wyrazimy w metrach, w mostach zaś belkowych wysokość ta może być sprowadzona do $h = \frac{l}{20-23} + 0,35 \text{ m}$ przy jeździe górą, i w mostach kolejowych nawet do $h = \frac{l}{20} \text{ m}$.

W normalnych warunkach wysokość ta zależy od ustroju jezdni, od sposobu połączenia poprzecznic z dźwigarami, wreszcie od tego lub innego systemu samych dźwigarów głównych. Nie będziemy tutaj podawać tych wielkości przy różnych ustrojach, gdyż podanie ich często tylko w błąd wprowadza tych, którzy korzystają z takich wzorów, a szczególnie, jeżeli warunki miejscowe są w niezgodzie ze wzorami. Jak rozważymy dalej ustrój poszczególnych części mostów, z których składa się całość budowy wierzchniej, wtedy każdy może łatwo znaleźć, w jakich granicach może się znajdować wysokość ustrojowa jednego i tego samego systemu mostu. Ogólnie tutaj musimy tylko zaznaczyć, że, stosując belki niewielkiej wysokości, musimy takowe obliczać nie tylko ze względu na wytrzymałość, lecz również i ze względu na sztywność. O ile bowiem stosujemy belki nor-

malnej wysokości w granicach nie mniej niż $\frac{1}{12}$ rozpiętości w mostach kolejowych i do $\frac{1}{15}$ rozpiętości w mostach drogowych, to sztywność belki jest dostateczna. Poza temi granicami przy dopuszczalnych naprężeniach zwykłych sztywność może się okazać niedostateczna. Ugięcie belki może być zbyt duże i w tych wypadkach wypadnie znacznie obniżyć dopuszczalne naprężenia, by ugięcie nie przekraczało wymaganej wielkości.

W normalnych warunkach możemy przyjmować następujące wysokości ustrojowe mostów w zależności od ich ustroju:

1. Mostownice leżą bezpośrednio na dźwigarach (fig. 226 a):

$$h = \frac{l}{7 \infty 10} + 0,30 \text{ m.}$$

2. Na dźwigarach głównych postawione są belki poprzeczne, do belek poprzecznych przynitowane są belki podłużne i na tych ostatnich ułożone są mostownice (fig. 226 b):

$$h = \frac{l}{7 \infty 10} + \frac{b}{6 \infty 8} + 0,30 \text{ m.}$$

3. W moście z jazdą dołem belki podłużne przynitowane są do belek poprzecznych tak, że pasy górne poprzecznic i podłużnic leżą w jednym poziomie. Na podłużnicach ułożone są mostownice (fig. 226 c):

$$h = \frac{b}{5 \infty 15} + 0,30 \text{ m.}$$

4. Most z jazdą dołem; na podłożu z blach cylindrycznych lub niekorygowych jest podsypka i na niej podkłady (fig. 227 a):

$$h = \frac{b}{5 \infty 10} + 0,35 \text{ m.}$$

5. W moście z jazdą dołem dźwigary główne połączone są blachą falistą o fali prostokątnej nitowanej i szyny ułożone na podkładach drewnianych (fig. 227 b):

Wysokość ustrojowa mostów jednotorowych: $h = 270 - 450 \text{ mm}$, mostów dwutorowych: $h = 500 - 580 \text{ mm}$.

6. Przy małej wysokości ustrojowej, gdy dźwigary nie mogą się wznosić ponad pomostem, wysokość belek głównych bliźniaczych może być doprowadzona do $\frac{1}{20}$ rozpiętości. Szyny ułożone są wtedy na poprzecznicach, łączących belki między sobą (fig. 227 c) i całkowita wysokość ustrojowa $h = \frac{l}{20}$, lecz nie mniej niż $0,35 \text{ m.}$

W mostach drogowych, w których obciążenie ruchome jest zwykle znacznie mniejsze, o ile most nie jest zbyt szeroki przy jeździe dołem, wysokość ustrojowa może być mniejsza, niż w mostach kolejowych. Przy jeździe dołem, gdy rozstaw dźwigarów głównych jest znaczny, belki poprzeczne mogą wypaść dość wysokie i przez to wypada większa wysokość ustrojowa.

W mostach belkowych z jazdą górą wysokość ustrojowa przy grubości nawierzchni d może być przyjęta:

$$h = \frac{l}{8 \infty 12} + d, \quad \text{a nawet} \quad h = \frac{l}{20} + d.$$

W mostach belkowych z jazdą dołem przy odległości między dźwigarami b :

$$h = \frac{b}{8 \sim 15} + d.$$

W mostach łukowych z jazdą górá wysokość ustrojowa pośrodku (w kluczu):

$$h = \frac{l}{60} + d$$

na podporze:
$$h = \frac{l}{60} + \frac{l}{8 \sim 17} + d - \frac{li}{2},$$

jeżeli przez i oznaczymy średni spadek podłużny nawierzchni mostu.

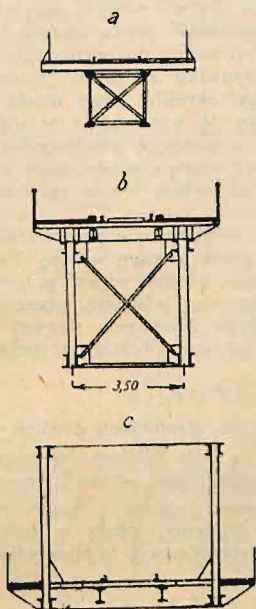

Fig. 226 a, b, c.

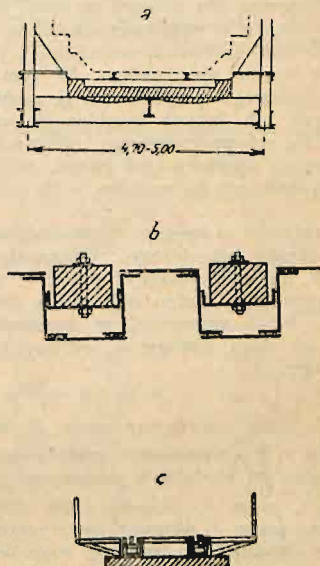

Fig. 227 a, b, c.

Sily zewnętrzne mogą być pionowe lub poziome. Do pierwszych należą: iwaga (ciężar) własna mostu czyli obciążenie stałe, oraz obciążenie ruchome pod postacią pociągu w moście kolejowym lub pod postacią ciężkich wozów, ciężarowych automobili, wałków szosowych, tłumy ludzi itp. w mostach drogowych.

Ciężar własny mostu stanowi obciążenie statyczne i jest zazwyczaj niezmienny, o ile nie uwzględniać w mostach, np. drogowych, wsiąklwości wody w nawierzchnię pomostu, ścieralności pomostu lub w nawierzchni drewnianej większej lub mniejszej zawartości wilgoci w zależności od stanu pogody. Zmiana wagi od powyższych przyczyn jest zazwyczaj nieznaczna i dlatego przyjmujemy ją jako stałą, aczkolwiek w pewnych wypadkach przyjmujemy tę wagę większą lub mniejszą w zależności, co jest niedogodniejszym dla danego ustroju, np. gdy chodzi o stateczność dźwigarów wspornikowych.

Wagę własną mostu przyjmujemy zwykle jako równomiernie rozłożoną na całej rozpiętości mostu, gdyż to nam upraszcza obliczenie, jednak

w mostach o dużych rozpiętościach, w mostach np. wspornikowych, wiszących lub wysokich łukowych jest ona rozłożona nierównomiernie i dlatego też lepiej ją przyjmować rozłożoną na węzły. W ostatnim wypadku przyjmujemy, że na węzeł przypada połowa wagi wszystkich prętów dźwigara, schodzących się w danym węźle. Waga części przejazdowej przypada na te węzły, w których jest położona, zatem przy jeździe górą na węzły górne i przy jeździe dołem na węzły dolne.

Waga własna mostu a priori właściwie nie jest wiadoma, bo musimy wpięrować most obliczyć, zaprojektować i po wykonaniu projektu dopiero możemy obliczyć jego wagę, mając dokładne wymiary wszystkich jego części. Aby zaś mieć wymiary wszystkich części dokładne, musimy przeprowadzić obliczenie mostu, dla którego musimy, jako siły zewnętrzne, przyjąć wagę. Przyjęcie wagi dla wprowadzenia jej do obliczenia mostu następcza częstokroć dość duże trudności, szczególnie, jeżeli mamy do czynienia z projektowaniem mostu niezwyklego. W tym wypadku zmuszeni jesteśmy iść drogą stopniowego przybliżenia, tj. możemy określić wagę mostu na zasadzie tych lub innych kombinacji, wagę tę wprowadzić w obliczenie, na zasadzie przeprowadzonego obliczenia wyznaczyć poszczególne części mostu, mając wymiary tych części, obliczyć wagę i, porównując ją z przyjętą, przychodzimy do wniosku, o ile ona odpowiada wadze założonej pierwotnie.

Dla układów statycznie wyznaczalnych w pierwszym przybliżeniu wagę mostu możnaby tak obliczyć: Oznaczając przez p wagę własną dźwigarów głównych na metr bieżący, przez F wagę własną części przejazdowej, którą zawsze nie trudno obliczyć z dostateczną ścisłością, przez p_1 wagę tężników, która zazwyczaj w konstrukcjach żelaznych stanowi pewien procent od wagi dźwigarów głównych, przez q obciążenie ruchome na metr bieżący:

$$p_1 = \alpha p = [9\% - 12\%] p.$$

Dalej, jeżeli oznaczmy przez S_p siłę w elementach dźwigara od obciążenia $p = 1$ równomiernie rozłożonego na metr bieżący dźwigara, przez S_q tak samo od obciążenia ruchomego jednostkowego, przez k dopuszczalne naprężenie, przez λ długość pręta dźwigaru i przez γ wagę właściwą materiału, przez l długość teoretyczną dźwigara, przez φ współczynnik ustrojowy (stosunek rzeczywistej wagi do teoretycznej), to teoretyczną wagę dźwigara możnaby otrzymać ze wzoru:

$$p = \frac{\varphi \gamma (\sum S_p \lambda F + q \sum S_q \lambda)}{l k - \varphi \gamma (1 + \alpha) \sum S_p \lambda}.$$

W tym wzorze znak sumy rozpiera się na wszystkie pręty dźwigara.

Współczynnik ustrojowy φ jest różny dla różnych mostów i zależy często nie tylko od rozpiętości mostu i systemu, lecz nadto od indywidualności projektującego. Współczynnik ten waha się w granicach od 2,45 do 1,65, przytem dla mostów małych rozpiętości jest zwykle większy, niż dla mostów dużych rozpiętości. Kilka współczynników tych podanych jest w niżej umieszczonej tabeli:

Rozpiętość l	33,0 m	75 m	110,0 m	127,4 m	158,4 m
Współczynnik φ	2,50	2,50	1,75	1,71	1,67

Dla rozpiętości pośrednich można brać φ również pośrednie.

Wagę mostu możemy przyjąć na zasadzie projektów już wykonanych, jeżeli projektujemy most mniej więcej według jednakowych warunków

technicznych. Z całego szeregu mostów wykonanych, przytem mostów mniej więcej jednego systemu i dla jednakowych celów, możemy się posilkować wzorami empirycznymi o prostym kształcie, z których można określać wagę mostów projektowanych. Tak dla mostów belkowych kolejowych jednotorowych mamy następujący wzór:

$$p = Cl + F,$$

gdzie p jest wagą mostu na metr bieżący, l teoretyczną rozpiętością mostu, F wagą pomostu na metr bieżący i C pewnym współczynnikiem. Mając wielkości C i F dla różnych rozpiętości, dla innych rozpiętości ilości C i p , można otrzymać według prostolinijowej interpolacji i tym sposobem otrzymać dość dokładną wagę mostu i dostateczną przynajmniej dla pierwszego obliczenia. W tabl. 1 są wskazane współczynniki c i p dla mostów kolejowych jednotorowych przy parowozach 100 t, tendrach 56 t i wagonach 48 t.

Tablica 1.

Jazda górą		Jazda dołem	
Rozpiętość teoretyczna l m	Waga mostów kg/m $p = Cl + F$	Rozpiętość teoretyczna l m	Waga mostu w kg/m $p = Cl + F$
5	77,7 l + 600	20	61,0 l + 1300
10	72,5 l + 600	25	55,5 l + 1400
15	71,2 l + 600	30	51,5 l + 1400
20	69,2 l + 600	35	48,2 l + 1400
25	67,5 l + 600	40	45,0 l + 1400
30	63,0 l + 600	45	43,0 l + 1400
35	59,8 l + 600	50	42,4 l + 1400
40	58,4 l + 600	55	41,7 l + 1400
45	58,6 l + 1250	60	40,0 l + 1400
50	55,3 l + 1250	90	40,5 l + 1400
55	52,0 l + 1250	100	41,0 l + 1750
60	49,5 l + 1250	120	41,0 l + 1800
65	47,0 l + 1250	130	42,0 l + 1800
		140	43,0 l + 1800
		152	44,5 l + 1800
		158	47,0 l + 2200

Dla obciążeń innych wagę własną dźwigarów głównych można w przybliżeniu obliczyć, wychodząc z założenia, że całkowite wagi dźwigarów mostów mają się, jak całkowite obciążenia. Przeto, mając wagę mostu $p = Cl + F$ przy obciążeniu q , możemy znaleźć wagę p_1 mostu tej samej rozpiętości przy obciążeniu q_1 z równania:

$$\frac{Cl}{C_1 l} = \frac{Cl + F + q}{C_1 l + F_1 + q_1}, \quad \text{skąd} \quad C_1 = \frac{C[F_1 + q_1]}{F + q}.$$

Waga części przyjazdowej F_1 oczywiście musi być obliczona dla nowego obciążenia, co zazwyczaj nie sprawia wielkiej trudności, o ile konstrukcja jest wyjaśniona przynajmniej w głównych zarysach, a co powinno być zrobione przed przystąpieniem do obliczania poszczególnych części mostu.

Dla dźwigarów z pasami prostymi równoległymi można zastosować następujący wzór do obliczenia wagi własnej dźwigarów:

$$p = \frac{2F[a^2(2m^2 + 3m - 2) + 6mh^2] + q[a^2(4m^2 + 7m - 6) + 2h^2(7m - 2)]}{\frac{24kh}{\varphi\gamma} - 2 \cdot 2[a^2(2m^2 + 3m - 2) + 6mh^2]} t/m \text{ b.}$$

W tym wzorze F' oznacza wagę części przejazdowej w $t/m \text{ b.}$ mostu, a długość przedziału przeszła w metrach, m ilość przedziałów, licząc węzły główne, k dopuszczalne naprężenie w t/m^2 , h wysokość dźwigara, q obciążenie ruchome w $t/m \text{ b.}$ mostu, γ wagę właściwą materiału, z którego most się buduje i φ współczynnik ustrojowy, który jest różny dla różnych rozpiętości i może być przyjęty średnio 1,75.

Dla wsporników o n przedziałach można korzystać ze wzoru:

$$p = \frac{(F' + q)a[a^2(2n^2 + 1) + 3n(a^2 + 2h^2)] + 6Q[a^2(n + 1) + 2h^2]}{\frac{6akh}{\varphi \cdot \gamma} - 1,1a[a^2(2n^2 + 1) + 3(a^2 + 2h^2)]} t/m \text{ b.}$$

We wzorze tym Q oznacza całkowite ciśnienie na wspornik od belki zawieszanej, n ilość przedziałów wspornika, inne zaś wielkości, jak wyżej.

Jeżeli oznaczymy przez p_1 wagę łożysk i pozostawimy oznaczenia innych wartości, jak we wzorze powyższym, to uzyskamy następujące wzory, dane przez prof. Nikolaiego i otrzymane na zasadzie teoretycznej objętości dźwigarów:

1. Dla dźwigarów z pasami prostymi równoległymi:

$$p = \frac{13,74(F' + p_1)\left(\frac{l^2}{6h} + \frac{3}{4}l + \frac{h}{4}\right) + q\left(\frac{l^2}{6h} + \frac{21}{24}l + \frac{7h}{24}\right)}{k - 13,74\left(\frac{l^2}{6h} + \frac{3}{4}l + \frac{h}{4}\right)} t/m \text{ b.}$$

2. Dla dźwigarów o pasie krzywym (parabolicznych, hyperbolicznych, wielobocznych):

$$p = \frac{13,74(F' + p_1)\left(2,126\frac{l^2}{8h} + \frac{2}{3}h - \frac{4}{9}\frac{h^2}{l}\right) + \frac{9h}{18}\left(3\frac{l}{h} - 4\right)}{k - 13,74\left(2,126\frac{l^2}{8h} + \frac{2}{3}h - \frac{4}{9}\frac{h^2}{l}\right)} t/m \text{ b.}$$

Według Bertschingera waga dźwigarów głównych w mostach drogowych o rozpiętości L w m wynosi:

I. Mosty kratowe z pomostem z dyli: $g = 25 + 2L + 0,008L^2 \text{ kg/m}^2$.

II. Mosty z pomostem ciężkim.

a) Dźwigary o ścianie pełnej (blachownice), mosty bez chodników:

$$g = 60 + 5L \text{ kg/m}^2.$$

b) Takież dźwigary, mosty z chodnikami:

$$g = 20 + 5L \text{ kg/m}^2.$$

c) Dźwigary kratowe, most z chodnikami wewnętrznymi.

1. Pasy równoległe, rozpiętość od 15 do 40 m : $g = 50 + 3,7L \text{ kg/m}^2$

2. Pasy krzywe, rozpiętość od 15 do 40 m : $g = 30 + 3,7L \text{ kg/m}^2$

3. Pasy krzywe, rozpiętość od 40 do 60 m : $g = 60 + 3,7L \text{ kg/m}^2$

d) Mosty kratowe z chodnikami zewnętrznymi.

1. Pasy równoległe, mosty otwarte, rozpiętość od 15 do 40 m :

$$g = 40 + 2,8L \text{ kg/m}^2.$$

2. Pasy krzywe, mosty otwarte, rozpiętość od 15 do 40 m:

$$g = 20 + 2,8 L \text{ kg/m}^2.$$

3. Pasy krzywe z tężnikami górnymi, rozpiętość od 40 do 200 m:

$$g = 50 + 2 L + 0,01 L^2 \text{ kg/m}^2.$$

4. Mosty łukowe kratowe ze ściągiem rozpiętości od 30 do 200 m:

$$g = 100 + 2 L + 0,01 L^2 \text{ kg/m}^2.$$

5. Mosty łukowe ze strzałką f :

$$g = \frac{L}{f} [15 + 0,002 L^2] \text{ kg/m}^2.$$

Jakość żelaza stosowanego w mostach. Do mostów używane jest prawie wyłącznie żelazo zlewne stosunkowo miękkie. Żelazo to powinno posiadać gładką powierzchnię, bez zader, bąbli, pęcherzy, rys w krawędziach i wogóle miejsc niewypełnionych. Wytrzymałość krańcowa tego żelaza na rozciąganie winna być od $R = 37$ do 45 kg/mm^2 przy wydłużalności nie mniej niż $i = 20\%$ dla żelaza o grubości 8 i więcej mm. Przytem winna być zachowana następująca zależność R i i :

$$R + 2i \geq 85.$$

Dla żelaza o grubości 7 mm wydłużenie winno wynosić nie mniej, niż 18%

"	"	"	"	6 mm	"	"	"	"	"	"	"	17%
"	"	"	"	5 mm	"	"	"	"	"	"	"	16%
"	"	"	"	4 mm	"	"	"	"	"	"	"	15%

Dla nitów wytrzymałość żelaza zlewego winna być $R = 34 - 40 \text{ kg/mm}^2$ przy wydłużalności nie mniejszej niż 25% , tak aby $R + 2i \geq 90$.

Stal, stosowana do łożysk mostowych, winna być drobnociarnista bez pęcherzy i plon z powierzchnią zupełnie gładką po otoczeniu. Wytrzymałość stali kutej powinna być nie mniejsza, niż 50 kg/mm^2 i wydłużalność nie mniejsza, niż 15% zaś dla stali lanej w odlewach stalowych $R \geq 45 \text{ kg/mm}^2$ i $i \geq 8\%$.

Żelazo lane (żeliwo) powinno być z kopulaka (żeliwiaka) miękkie o złomie drobnociarnistym bez wszelkich pęcherzy, dziurek i innych wad, zmniejszających jego wytrzymałość. Krawędź odlewu pod uderzeniem młotka powinna się stępić, lecz nie wykruszyć. Wytrzymałość na rozzerwanie $R = 12 \text{ kg/mm}^2$.

Waga właściwa żelaza zlewego i stali powinna być 7,85, a żeliwa 7,2. Te wielkości przyjmuje się za podstawę do obliczeń wagi mostów.

Co się tyczy innych wysokich gatunków stali, które mogą być stosowane w specjalnych wypadkach, to własności tych gatunków stali jako to większa wytrzymałość i ciągliwość zazwyczaj określa się specjalnie dla określonych budowli lub ich części.

Normy naprężeń dopuszczalnych Ministerstwa Kolei (rozporządzenie z dnia 10 marca 1923 r.).

1. Dla żelaza zlewego o wytrzymałości nie niżej 37 kg/mm^2 , przy ciągliwości nie mniejszej niż 20% , przy granicy proporcjonalności nie niżej niż 20 kg/mm^2 i granicy płynności nie niżej niż 24 kg/mm^2 .

Zasadnicze dopuszczalne naprężenie na rozciąganie i proste równomierne ściskanie (bez wyboczenia), oraz na zginanie przy zwykłym statycznym sposobie obliczenia, należy wyznaczać indywidualnie dla każdego pręta albo elementu według następujących wzorów, odpowiadającym normalnym obciążeniom:

A. Dla ustrojów, w których zmiana temperatury nie wywołuje naprężeń:

a) od ciężaru własnego i obciążenia ruchomego:

$$k'_r = \frac{1250}{1 + \mu \left(1 - \frac{S_{\min}}{S_{\max}} \right)} \text{ kg/cm}^2,$$

lecz nie wyżej, niż 1200 kg/cm^2 ;

b) od ciężaru własnego, obciążenia ruchomego, parcia wiatru, względnie hamowania i bocznych wahań.

$$k''_r = \frac{1450}{1 + \mu \left(1 - \frac{S_{\min}}{S_{\max}} \right)} \text{ kg/cm}^2,$$

lecz nie wyżej, niż 1400 kg/cm^2 .

W tych wzorach $S_{\min}$ i $S_{\max}$ są siłami w danym przecie: najmniejszą i największą według ich absolutnych wielkości, przytem znak sił powinien być uwzględniany, zaś współczynnik dynamiczny μ otrzymuje się ze wzoru:

$$\mu = 0,625 \frac{1}{1 + 0,02 \lambda},$$

gdzie λ w metrach jest długością obciążenia dźwigara, odpowiadającą $\max S$. Przy obliczaniu belek poprzecznych i wieszarów przyjmuje się λ równe dwóm przedziałom dźwigara. Przy obliczaniu mostownic przyjmuje się $\lambda = 0$. W wiatrownicach dla wszystkich prętów kraty jednego przęsła przyjmuje się $\lambda = \frac{1}{2} l$, gdzie l — rozpiętość dźwigara. Dla kraty wiązań poziomych

między podłużnicami $\lambda = \frac{1}{2} l$, gdzie l jest długością podłużnicy. Dla prętów wiatrownic i wiązań między podłużnicami przyjmuje się $S_{\min} = 0$. Dla prętów ściskano-rozciąganych μ bierze się odpowiednie do λ , lecz nie mniej, niż 0,25.

Dla blachownic wyżej wskazane wzory odpowiednio będą dla momentów gnących:

$$k_g = \frac{1250}{1 + \mu \left(1 - \frac{M_{\min}}{M_{\max}} \right)} \text{ kg/cm}^2.$$

Dopuszczalne naprężenie na ścinanie ścianek blachownic będzie:

$$k_t = \frac{0,75 \cdot 1250}{1 + \mu \left(1 - \frac{V_{\min}}{V_{\max}} \right)} \text{ kg/cm}^2,$$

gdzie V jest siłą poprzeczną.

B. Dla ustrojów, w których zmiana temperatury, jednakowa dla całego ustroju, wywołuje dodatkowe naprężenie, należy stosować następujące wzory:

a) od ciężaru własnego i ruchomego:

$$k_r = \frac{1300 - k^t}{1 + \mu \left(1 - \frac{S_{\min}}{S_{\max}} \right)} \text{ kg/cm}^2;$$

b) od ciężaru własnego, obciążenia ruchomego i wiatru względnie hamowania i wahań bocznych

$$k_{rw} = \frac{1500 - k^t}{1 + \mu \left(1 - \frac{S_{w \min}}{S_{w \max}} \right)} \text{ kg/cm}^2.$$

W tych wzorach k^t oznacza naprężenie od zmiany temperatury w danym przecie. Zmiana temperatury winna być przyjmowana od -25°C do $+45^\circ\text{C}$ i współczynnik linowego rozszerzenia żelaza zlewnego przyjmuje się 0,0000125. Różnica temperatury w jednym i tym samym czasie dla różnych części danego zespołu przyjmuje się $\pm 15^\circ\text{C}$.

Przy stosowaniu mostownic żelaznych i ułożeniu szyn bezpośrednio na mostownicach bez elastycznych podkładek dopuszczalne naprężenie winno być zmniejszone o 50 kg/cm^2 . Przy pomoście balastowym dopuszczalne naprężenie w żebrach części przejazdowej można zwiększyć o 50 kg/cm^2 .

Dopuszczalne naprężenie na ścinanie w nitach przyjmuje się $0,8 k_r$, gdzie k_r jest zasadniczym dopuszczalnym naprężeniem na rozciąganie w danym przecie.

Dopuszczalne naprężenie na zgniatanie ścianki $k_c = 2 k_r$, lecz nie wyżej niż 2200 kg/cm^2 .

Przy połączeniu śrubami naprężenie to może być przyjęte $k_c = 1,6 k_r$, lecz nie większe niż 1800 kg/cm^2 .

W prętach ściskanych dopuszczalne naprężenie zmniejsza się według wzorów Tetmajera i Jasińskiego tak, że $k_c = \varphi k_r$, gdzie φ jest współczynnikiem zależnym od stosunku $l:r$, tj. długości danego pręta do najmniejszego promienia bezwładności jego przekroju. (Spółczynniki φ por. tablica 3, str. 875.)

Pręty ściskane powinny być oprócz tego sprawdzone, czy współczynnik pewności m na wyboczenie jest dostateczny; powinien on wynosić:

$$\text{przy } \frac{l}{r} < 66: \quad m = \frac{k_w}{k_{rz}} = 2,65,$$

$$\text{przy } \frac{l}{r} \geq 110: \quad m = \frac{k_w}{k_{rz}} = 4,$$

przytem dla $\frac{l}{r}$ w granicach między 66 i 110 współczynnik ten określa się według prostolinjowej interpolacji między 2,65 i 4.

Przy uwzględnianiu działania wiatru współczynniki te mogą być:

$$\text{przy } \frac{l}{r} < 66: \quad m = \frac{k_w}{k_{rz}} = 2,3,$$

$$\text{przy } \frac{l}{r} \geq 110: \quad m = \frac{k_w}{k_{rz}} = 3,5;$$

przy pośrednich znaczeniach $\frac{l}{r}$ bierze się m według prostolinjowej interpolacji między 2,3 i 3,5.

W wyżej wskazanych wzorach k_w (por. tablica 2, str. 874) jest krytycznym naprężeniem na wyboczenie, zależne od danej wysmukłości pręta i powinno się przyjmować nie większe, niż 2400 kg/cm^2 , o ileby się otrzymało większe według niżej podanych wzorów:

Tablica 2.

$$k_w^0 = 3387 - 14,83 \frac{l}{r}; \quad k_w^0 = 21220000 \left(\frac{r}{l} \right)^2 \text{ w } kg/cm^2.$$

$\frac{l}{r}$	k_w	Δ	$\frac{l}{r}$	k_w	Δ	$\frac{l}{r}$	k_w	Δ	$\frac{l}{r}$	k_w	Δ	$\frac{l}{r}$	k_w	Δ
10	3230		40	2794		70	2349		100	1904		130	1256	
11	3224	15	41	2779	15	71	2334	15	101	1889	15	131	1237	19
12	3209	15	42	2764	15	72	2319	15	102	1874	15	132	1218	19
13	3194	15	43	2749	15	73	2304	15	103	1860	14	133	1200	18
14	3179	15	44	2734	15	74	2290	14	104	1845	15	134	1182	18
15	3165	14	45	2720	14	75	2275	15	105	1830	15	135	1164	18
16	3150	15	46	2705	15	76	2260	15	106	1815	15	136	1147	17
17	3135	15	47	2690	15	77	2245	15	107	1800	15	137	1131	17
18	3120	15	48	2675	15	78	2230	15	108	1785	14	138	1114	16
19	3105	15	49	2660	14	79	2215	14	109	1771	15	139	1098	15
20	3090	14	50	2646	15	80	2201	15	110	1756	34	140	1083	16
21	3076	15	51	2631	15	81	2186	15	111	1722	32	141	1067	15
22	3061	15	52	2616	15	82	2171	15	112	1692	31	142	1052	14
23	3046	15	53	2601	15	83	2156	15	113	1661	28	143	1038	15
24	3031	15	54	2586	15	84	2141	15	114	1633	28	144	1023	14
25	3016	15	55	2571	14	85	2126	14	115	1605	28	145	1009	14
26	3001	14	56	2557	15	86	2112	15	116	1577	27	146	995	13
27	2987	15	57	2542	15	87	2097	15	117	1550	26	147	982	13
28	2972	15	58	2527	15	88	2082	15	118	1524	26	148	969	13
29	2957	15	59	2512	15	89	2067	15	119	1498	24	149	956	13
30	2942	15	60	2497	15	90	2052	15	120	1474	25	150	943	12
31	2927	15	61	2482	14	91	2037	14	121	1449	23	151	931	13
32	2912	14	62	2468	15	92	2023	15	122	1426	23	152	918	12
33	2898	15	63	2453	15	93	2008	15	123	1403	23	153	906	12
34	2883	15	64	2438	15	94	1993	15	124	1380	22	154	894	11
35	2868	15	65	2423	15	95	1978	15	125	1358	21	155	883	11
36	2853	15	66	2408	15	96	1963	15	126	1337	21	156	872	11
37	2838	15	67	2393	14	97	1948	14	127	1316	21	157	861	11
38	2823	14	68	2379	15	98	1934	15	128	1295	20	158	850	11
39	2809	15	69	2364	15	99	1919	15	129	1275	19	159	839	10
40	2794		70	2349		100	1889		130	1256		160	829	

Tablica 3.

 Spółczynnik φ na wyboczenie.

$\frac{l}{r}$	φ	$\frac{l}{r}$	φ	$\frac{l}{r}$	φ	$\frac{l}{r}$	φ	$\frac{l}{r}$	φ
10	0,956	40	0,825	70	0,694	100	0,562	130	0,371
11	0,952	41	0,820	71	0,689	101	0,558	131	0,365
12	0,947	42	0,816	72	0,685	102	0,553	132	0,360
13	0,943	43	0,812	73	0,680	103	0,549	133	0,354
14	0,939	44	0,807	74	0,676	104	0,545	134	0,349
15	0,934	45	0,803	75	0,672	105	0,540	135	0,344
16	0,930	46	0,799	76	0,667	106	0,536	136	0,339
17	0,926	47	0,794	77	0,663	107	0,531	137	0,334
18	0,921	48	0,790	78	0,658	108	0,527	138	0,329
19	0,917	49	0,785	79	0,654	109	0,523	139	0,324
20	0,912	50	0,781	80	0,650	110	0,518	140	0,320
21	0,908	51	0,777	81	0,645	111	0,508	141	0,315
22	0,904	52	0,772	82	0,641	112	0,500	142	0,311
23	0,899	53	0,768	83	0,637	113	0,490	143	0,306
24	0,895	54	0,764	84	0,632	114	0,482	144	0,302
25	0,890	55	0,759	85	0,628	115	0,474	145	0,298
26	0,886	56	0,755	86	0,624	116	0,466	146	0,294
27	0,882	57	0,750	87	0,619	117	0,458	147	0,290
28	0,877	58	0,746	88	0,615	118	0,450	148	0,286
29	0,873	59	0,742	89	0,610	119	0,442	149	0,282
30	0,869	60	0,737	90	0,606	120	0,435	150	0,278
31	0,864	61	0,733	91	0,601	121	0,428	151	0,275
32	0,860	62	0,729	92	0,597	122	0,421	152	0,271
33	0,856	63	0,724	93	0,593	123	0,414	153	0,267
34	0,851	64	0,720	94	0,588	124	0,407	154	0,264
35	0,847	65	0,715	95	0,584	125	0,401	155	0,261
36	0,842	66	0,711	96	0,580	126	0,395	156	0,257
37	0,838	67	0,707	97	0,575	127	0,389	157	0,254
38	0,833	68	0,702	98	0,571	128	0,382	158	0,251
39	0,829	69	0,698	99	0,567	129	0,376	159	0,248
40	0,825	70	0,694	100	0,562	130	0,371	160	0,245

$$\text{dla } \frac{l}{r} > 10 \text{ i } \frac{l}{r} < 110:$$

$$k_w = \left[3387 - 14,83 \frac{l}{r} \right] \text{ kg/cm}^2, \quad \varphi = \frac{3387 - 14,83 \frac{l}{r}}{3387};$$

$$\text{dla } \frac{l}{r} \geq 110,1: \quad k_w = \pi^2 E \left(\frac{r}{l} \right)^2 = 21220000 \left(\frac{r}{l} \right)^2 \text{ kg/cm}^2.$$

2. Dopuszczalne naprężenia dla żeliwa i stali w łożyskach podporowych podaje tablica 4.

Tablica 4.

Gatunek materiału żelaznego	Dopuszczalne naprężenia w kg/cm^2			
	bez uwzględnienia dodatkowego sił wiatru, hamowania pociągu i tarcia		z uwzględnieniem dodatkowych sił wiatru, hamowania pociągu i tarcia	
	przy zginaniu	na ściskanie	przy zginaniu	na ściskanie
Żeliwo	rozciąganie . 300 ściskanie . . . 750	850	rozciąganie . 330 ściskanie . . . 850	950
Stal łana	rozciąganie . 1100 ściskanie . . 1100	1400	rozciąganie . 1200 ściskanie . . 1200	1500
Stal kuta	rozciąganie . 1300 ściskanie . . 1300	1600	rozciąganie . 1400 ściskanie . . 1400	1700

W mostownicach drewnianych należy stosować następujące dopuszczalne naprężenia:

a) dla drzewa miękkiego iglastego (sosna, jodła) na rozciąganie i ściskanie wzdłuż włókien przy zginaniu do 90 kg/cm^2 , na ściskanie prostopadłe do włókien do 15 kg/cm^2 ;

b) dla drzewa twardego (dąb) odpowiednie dopuszczalne naprężenie przyjmuje się 110 kg/cm^2 i 30 kg/cm^2 .

Normy dopuszczalnych naprężeń Ministerstwa Robót Publicznych. Według ostatnich przepisów M. R. P. przy projektowaniu mostów żelaznych drogowych należy przyjmować następujące dopuszczalne naprężenia:

1. Przy uwzględnieniu tylko sił pionowych jak tablica 5.

Tablica 5.

Rodzaj naprężenia	Naprężenia dopuszczalne w kg/cm^2				
1. Ściskanie lub rozciąganie w części przejazdowej	875				
2. Ściskanie lub rozciąganie w dźwigarach głównych	$k = 900 + 3l$, lecz nie więcej niż 1150				
3. Ścinanie blach i prętów . . .	0,75 k,	"	"	"	750
4. Ścinanie nitów	0,8 k,	"	"	"	900
5. Ścinanie śrub	0,7 k,	"	"	"	700
6. Ciśnienie na ściankę otworu nitów	2 k,	"	"	"	2000
7. Ciśnienie na ściankę otworu śrub	1,5 k,	"	"	"	1500

Za l należy przyjmować dla dźwigarów wolnopodpartych i międzypodporowych części dźwigarów wspornikowych rozpiętość tych przęseł w metrach, dla wsporników zaś podwójną długość wspornika.

2. Przy uwzględnieniu nie tylko sił pionowych, lecz także sił poziomych od parcia wiatru i od zmiany temperatury dopuszczalne naprężenia należy przyjmować wedle tablicy 6.

Tablica 6.

Rodzaj naprężenia	Naprężenie dopuszczalne w kg/cm^2
1. Ściskanie lub rozciąganie w dźwigarach głównych	$k = 1000 + 4l$, lecz nie więcej niż 1350
2. Ścinanie blach i prętów	0,75 k , " " " " 800
3. Ścinanie nitów	0,8 k , " " " " 1000
4. Ścinanie śrub	0,7 k , " " " " 750
5. Ciśnienie na ściankę otworu nitów	2 k , " " " " 2200
6. Ciśnienie na ściankę otworu śrub	1,5 k , " " " " 1700

3. Żelazo spawane, którego można używać tylko wyjątkowo, otrzymać może naprężenia o 10% niższe od dopuszczalnych dla żelaza zlewne.

4. Odlewy żeliwne (żelazo lane) w częściach podrzędnych konstrukcji przy uwzględnieniu działania sił tylko pionowych mogą otrzymać naprężenia najwyżej: a) na ściskanie 850 kg/cm^2 , b) na ściskanie przy zginaniu 750 kg/cm^2 , c) na rozciąganie przy zginaniu 300 kg/cm^2 .

5. Przy uwzględnieniu oprócz sił pionowych także sił poziomych i wpływu zmiany temperatury można podnieść naprężenia: a) na ściskanie do 950 kg/cm^2 , b) na ściskanie przy zginaniu do 850 kg/cm^2 , c) na rozciąganie przy zginaniu do 350 kg/cm^2 .

6. Dla stali lanej w odlewach w łożyskach dopuszczalne naprężenia przy uwzględnieniu sił pionowych przyjmują się: na ściskanie 1400 kg/cm^2 , na zginanie 1150 kg/cm^2 . Przy uwzględnieniu parcia wiatru: na ściskanie 1500 kg/cm^2 , na zginanie 1250 kg/cm^2 .

7. Dla stali kutej w łożyskach dopuszczalne naprężenia wynoszą przy uwzględnieniu tylko sił pionowych: na ściskanie 1600 kg/cm^2 , na zginanie 1300 kg/cm^2 . Przy uwzględnieniu działania wiatru: na ściskanie 1700 kg/cm^2 , na zginanie 1400 kg/cm^2 .

8. Przy dokładnem obliczeniu wałków można dopuścić dla stali kutej na ściskanie 5000 kg/cm^2 , dla stali zaś zlewnej 4000 kg/cm^2 . Pręty ściskane należy obliczać na wyboczenie podług wzorów Tetmajera i Jasińskiego.

Spółczynnik rozszerzalności dla żelaza i stali należy przyjmować $\alpha = 0,000012$ na jeden stopień Celsjusza, zaś zmianę temperatury w granicach $-35^\circ C$ do $+45^\circ C$.

II. Nitowanie.

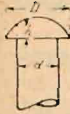
Ogólne uwagi. Nitowanie w mostach stosujemy, aby z oddzielnych elementów wytworzyć zespół, który można byłoby rozważać jako jednolity, aby przedłużać oddzielne elementy, gdyż te albo walcuje się tylko w określonych długościach albo też muszą być używane tylko w ograniczonych długościach ze względu na możność przewozu lub dogodność manipulowania niemi w warsztatach; wreszcie zapomocą nitów łączymy pręty ze sobą.

Na nity używamy żelaza zlewne o wytrzymałości $K = 34-40 kg/mm^2$ przy wydłużalności najmniej $i = 25\%$ przy zachowaniu warunku, aby $K + 2i \geq 90$.

Mówiąc o średnicy nitów, będziemy mieć zawsze na względzie średnicę otworu, nie zaś średnicę trzpienia nita, która zwykle jest około 5% mniejsza od średnicy otworu na nit.

Kształt główki nita stanowi zwykle odcinek kuli, przytem średnica D odcinka tego powinna być taka, aby nacisk od główki na żelazo odpowiadał wytrzymałości nita na zerwanie i aby główka nita nie mogła się ścierać po obwodzie trzpienia. Zatem, jeżeli oznaczymy odpowiednio przez k_r , k_c , k_t dopuszczalne naprężenie w żelazie na zerwanie, ciśnienie i ścinanie, to mamy (fig. 228):

$$\frac{\pi(D^2 - d^2)}{4} k_c \geq \frac{\pi d^2}{4} k_r, \text{ czyli } D \geq d \sqrt{\frac{k_c + k_r}{k_c}} = 1,23 d$$

$$\text{ i } \pi d h_1 k_t \geq \frac{\pi d^2}{4} k_r, \quad h_1 \geq \frac{d}{4} \frac{k_r}{k_t} = 1,25 \frac{d}{4} = 0,3 d.$$

Fig. 228.

Przyjmując zwykle średnicę główki nita $1,6 d - 1,8 d$ i wysokość główki $0,6 d$. Średnica nitów, stosowanych w mostach, waha się od 12 do 26 mm; większej średnicy nity stosują się tylko w poszczególnych wypadkach.

Ponieważ nitowanie robi się na gorąco, nit nagrzewa się do temperatury około 900°C i zakończenie nitowania powinno być przy stosunkowo wysokiej temperaturze (około 500°C); przeto długość nita, a zatem grubość części nitowanych musi być ograniczona i uzależniona od średnicy nita. Przy dużej grubości i niewielkiej średnicy nity rozrywają się. Największa grubość części nitowanych nie powinna przekraczać 4,5 d.

Przy większej grubości należy stosować albo śruby, albo nitowanie na chłodno. Nitowanie na chłodno przy użyciu należytego materiału miękkiego o wytrzymałości około $35 - 37 \text{ kg/mm}^2$ i z dobrym wydłużeniem około 30% daje bardzo dobre rezultaty. Nity tutaj mają kształt stożkowy o bardzo łagodnym pochyleniu boków. Dziury do takich nitów mają w przekroju kształt pokazany w fig. 229: środek cylindryczny, zewnętrzne części — stożki ścięte. Główki ich mają kształty niezupełnie foremne.

Fig. 229.

Stosuje się je często do przynitowania łożysk do dźwigarów lub jakiegokolwiek innych części lanych fasonowych.

Stosując nity zwykle, nagrzewamy je zwykle całe przy nitowaniu. Jednak, jeżeli grubość nitowanych konstrukcyj jest dość znaczna i dochodzi do 4,5 d — 5 d, wtedy otrzymuje się lepsze rezultaty, jeżeli tylko koniec trzpienia nita, który ma wytworzyć główkę, jest nagrzany, zaś cały trzpień jest stosunkowo chłodny. Skurczenie się nita jest wtedy znacznie mniejsze i nie otrzymuje się zwięzienia nita pośrodku, a przez to i znacznego osłabienia przekroju. Doświadczenia pod tym względem przeprowadzone przez autora w fabryce Pułiławskiej przy nitowaniu grubości dochodzących do 5 d i przy nitach o średnicy $d = 28 \text{ mm}$ wykazały bezwzględną przewagę wytrzymałości i szczelności nitowania nitów, których tylko końce były nagrzewane, w porównaniu z nitami nagrzewanymi na całej długości.

W zależności od połączeń nitami jednych części z drugimi mamy nity razcięte (jednocięte), dwucięte, trójcięte i wielocięte (fig. 230). Połączenia, w których płaszczyzny cięć nitów są położone symetrycznie względem osi sił, działających na połączenie, są lepsze od połączeń, gdzie ta siła działa niesymetrycznie. Przy jednociętych nitach jest dążność do wykrzywiania się nitów i części łączonych (fig. 231 a) i nacisk nitów na dziury również jest nierównomierny (fig. 231 b).

Przy obliczaniu nitów przyjmujemy zwykle, że nacisk nitu na dziurę jest równomierny, jak również naprężenie na ścinanie w nicie jest równomiernie rozłożone na całym jego przekroju. Przeto obciążenie dopuszczalne

nita na ścinanie i zgniatanie wyraża się wzorami: $\frac{\pi d^2}{4} k_t$ i $d \delta k_c$; δ oznacza grubość elementu nitowanego. Średnica nitów w stosunku do grubości nitowanych elementów otrzymuje się z wymagań, aby wytrzymałość nita na ścinanie równała się wytrzymałości jego na zgniatanie, tj. dla nitów jednociętych: $\frac{\pi d^2}{4} k_t = d \delta k_c$. Jeżeli założyć, że $k_t = 0,8 k_r$ i $k_c = 1,5 k_r$, to $d = 2,4 \delta$, przy $k_c = 2 k_r$, $d = 3,2 \delta$; dla nitów dwuciętych otrzymamy odpowiednio: $d = 1,2 \delta$ i $d = 1,6 \delta$. Praktycznie jednak od norm tych odstępuje się, lecz sprawdza się zawsze, aby naprężenie na ścinanie i naprężenie na zgniatanie nie przekraczało dopuszczalnych. Można tutaj zauważyć, że przy zwykłych grubościach elementów, stosowanych w mostownictwie, przy nitach jednociętych można nie sprawdzać wytrzymałości na docisk, a tylko przy nitach wielociętych.

Fig. 230.

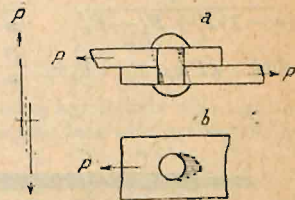

Fig. 231 a, b.

Odległość pomiędzy nitami i odstęp nitów od krawędzi elementu nitowanego w kierunku działania siły i w kierunku prostopadłym do działania siły przy sztukowaniach (przedłużeniach) wynika z następujących równań (fig. 232):

$$2 \left(e - \frac{d}{2} \right) \delta k_t' = \frac{\pi d^2}{4} k_t; \quad (e_1 - d) \delta k_r = \frac{\pi d^2}{4} k_r.$$

Po wstawieniu $k_t' = 0,75 k_r$ i stosunku $\frac{d}{\delta} \approx 2,4$ otrzymujemy $e = 1,5 d$

i $e_1 = 2,5 d$. Zwykle daje się $e = 2 d$ i e_1 co najmniej $3 d$, a przeważnie $4 d$; $e_2 \geq 1,75 d$, lecz nie więcej niż $3,5 d$, a to ze względu na szczelność nitowania. Największa odległość między nitami, łączącymi elementy prętów w jeden zespół, w prętach rozciąganych nie powinna przekraczać $8 d - 10 d$, zaś w prętach ściskanych $6 d - 8 d$. Najmniejsza szerokość b elementu, aby można było stosować nit średnicy d , jest $b = 3,25 d$.

Obliczenie ilości nitów. Mogą być dwa sposoby obliczania ilości nitów: na zasadzie siły, jaka ma miejsce w danym elemencie, który nitujemy, lub wychodząc z pola przekroju danego elementu, niezależnie od tego, jaka siła działa na dany element. Zasadniczo w mostach obliczenie powinno się przeprowadzać w zależności od przekroju danego elementu i tylko w wyjątkowych wypadkach w zależności od siły w danej części danego zespołu. Przekroje części, które nitujemy, bierzemy netto, tj. za potrąceniem osłabień otworami do nitów, przytem osłabienie winno być sprawdzone w linii prostej prostopadłej do osi pręta lub według linii zygzakowatej (fig. 233); bierze się pod uwagę przekrój mniejszy.

Fig. 232.

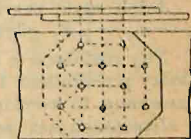

Fig. 233.

Jako ogólny wypadek obliczenia nitów rozpatrzmy styk blach połączonych dwiema nakładkami. Niech F , F_1 , F_2 oznaczają przekroje blachy i nakładek, k_r dopuszczalne naprężenie dla blach, d średnica nita. Styk

będzie schodkowy (stopniowy; fig. 234^a), przeważnie stosowany w mostach; blach niech będzie n . Wtedy nFk_r jest siłą, przenoszącą się na wszystkie blachy.

W przekrojach 1 — 1', 2 — 2', $n - n'$ naprężenia będą:

$$\frac{nFk_r}{(n-1)F + F_1 + F_2}$$

a siły, przypadające na blachę i na nakładki, będą odpowiednio:

$$\frac{nFk_r F}{(n-1)F + F_1 + F_2}, \quad \frac{nFk_r F_1}{(n-1)F + F_1 + F_2}, \quad \frac{nFk_r F_2}{(n-1)F + F_1 + F_2}$$

albo $\alpha Fk_r, \quad \alpha F_1 k_r, \quad \alpha F_2 k_r,$ jeżeli $\alpha = \frac{nF}{(n-1)F + F_1 + F_2}$

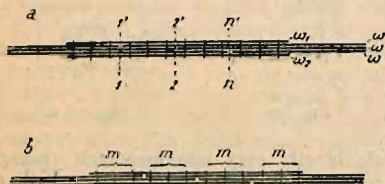

Fig. 234 a, b.

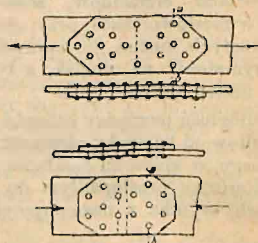

Fig. 235.

Liczba nitów m odpowiednio będzie przy $\mu = \frac{1}{\frac{\pi d^2}{4} 0,8}$:

$$m = \frac{\alpha F k}{\frac{\pi d^2}{4} 0,8 k} = \alpha \mu F, \quad m_1 = \alpha \mu F_1, \quad m_2 = \alpha \mu F_2.$$

Jeżeli $F = F_1 = F_2$, to $m = m_1 = m_2 = \frac{n}{n+1} F \mu$.

Przy $F_1 = F_2 = \frac{1}{2} F$, $\alpha = 1$ i $m = \mu F$, $m_1 = m_2 = \frac{1}{2} \mu F$.
 $F_1 + F_2$ winno być większe lub conajmniej równe F .

Jeżeli styk przykrywamy tylko jedną nakładką, to $F_1 = F$ i wtedy $m = m_1 = \mu F$, gdyż $\alpha = 1$. Połączenie takie pokazane jest na fig. 234 b.

Nity rozłożone w końcach nakładek (fig. 234 a) są tutaj dwucięte, zaś pomiędzy przekrojami 1 — 1' i $n - n'$ jednocięte. Jeżeli zespół elementów jest rozciągany, to zwykle rozpoczynamy nitowanie od jednego lub dwóch nitów, w elementach zaś ściskanych stawia się dwa lub trzy nity (fig. 235). Rozpoczynanie nitowania w złączach od niepełnej ilości nitów, stawianych w przekroju, ma tę zaletę, że można uważać przekrój osłabionym nie pełną ilością nitów, jaka jest postawiona w przekroju $a - b$ w styku, lecz tylko ilością umieszczoną w pierwszym szeregu.

Łącząc jakikolwiek pręt, składający się z kilku części, z blachą pojedynczą zapomocą nitów dwuciętych, sprawdzamy wytrzymałość na ciśnienie w ścianice, czyli na zgniatanie. Wtedy rozłożenie nitów może być w nakładkach niejednakowe, np. pręt o przekroju — — — łączymy z blachą

węzłową według fig. 236. Nity w blasze węzłowej są dwucięte, i jeżeli n_1 , n_2 i n_3 oznacza odpowiednio liczbę nitów postawionych w blasze szerokiej, wąskiej i kątownikach, F_1 , F_2 i F_3 przekrój tychże części, to przy grubości blachy, szerokiej δ , mamy następujące naprężenia na zgniatanie:

$$\left(\frac{F_1}{n_1} + \frac{F_2}{n_2} \right) \frac{k_r}{d\delta} \quad \text{ i } \quad \left(\frac{F_1}{n_1} + \frac{F_3}{n_3} \right) \frac{k_r}{d\delta}.$$

Gdyby przekrój składał się tylko z blachy szerokiej i kątowników, a w połączeniu dane były dwie nakładki F_2 i F_4 , wtedy, zachowując powyższe znakowanie, otrzymalibyśmy naprężenia na zgniatanie przy oznaczeniu

przez $\alpha = \frac{F_1 + F_3}{F_2 + F_3 + F_4}$ następujące:

$$\left(\frac{F_2}{n_2} + \frac{F_4}{n_4} \right) \frac{\alpha k_r}{d\delta} \quad \text{ i } \quad \left(\frac{F_3}{n_3} + \frac{F_4}{n_4} \right) \frac{\alpha k_r}{d\delta}.$$

Połączenie kątowników wykonywa się zapomocą kątowników albo tego samego przekroju albo też o bokach nieco węższych, lecz zato grubszych, by przekrój nakładek był nie mniejszy niż kątowników, które łączymy. Można też nakładki dawać z dwóch kątowników o mniejszym przekroju, lecz nieco większym od połowy przekroju kątownika łączonego, łącząc dwa kątowniki, przylegające do siebie lub do jednej ścianki, lub wreszcie nakładka może składać się z kątowników o mniejszym przekroju i z dodatkowych nakładek płaskownikowych. W trzecim wypadku styki robimy schodkowe, a obliczenie wykonywa się według wzoru, podanego na str. 880.

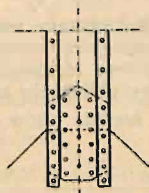

Fig. 236.

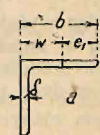

Fig. 237.

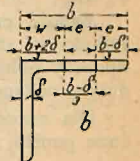

Fig. 238.

Linia nitów w kątownikach przyjmuje się zwykle w odległości $w = \frac{b + \delta}{2}$ od krawędzi zewnętrznej (fig. 237), jeżeli w bokach kątowników stawia się tylko jeden szereg nitów (do szerokości boków mniejszych od 120 mm). W bokach 120 mm i większych należy stawiać dwa szeregi nitów. Wtedy wolna szerokość boku dzieli się na trzy równe części (fig. 238). Zwykle te odległości od krawędzi, oraz pomiędzy szeregami nitów zaokrągla do 0 lub 5 mm i naznacza się taki odstęp nitów (wymiary w mm):

Bok kątownika .	55	60	85	70	75	80	85	90	100	110
Odległość w i e_1 .	30—25	35—25	35—30	40—30	40—35	45—35	45—40	50—40	55—45	60—50
Bok kątownika .	120		130		140		150		160	
Odległość w , e i e_1 .	50—30—40 65—55		50—40—40		55—45—40		55—55—40 55—50—45		55—60—45	

Nity w bokach kątowników należy stawiać w szeregach przestępnych według fig. 239.

Spółczynnik $\mu = \frac{1}{\pi d^2} \frac{1}{4} 0,8$ dla różnych średnic nitów przy ścinaniu:

Fig. 239.

d mm	10	12	14	15	16	17	18	20	22	23	24	25	26	28	30	32
μ	1,50	1,11	0,81	0,71	0,62	0,55	0,49	0,40	0,33	0,30	0,28	0,26	0,24	0,20	0,18	0,16

Wyżej rozpatrzone połączenia nitami dotyczyły elementów, które były rozciągane lub ściskane. W belkach zginanych o ściance pełnej obliczenie nitów w pasach przeprowadza się, jak w elementach ściskanych lub rozciąganych. Styki środka (ścianki) przekrywamy zawsze przykładkami z dwóch stron, przytem zasadniczo połączenie styku co do swej wytrzymałości powinno w zupełności odpowiadać wytrzymałości samego środka, niezależnie od sił, jakie mają miejsce w środku. Jeżeli przeto oznaczymy przez F_s , F_n , F_{nit} , I_s , I_n , I_{nit} , I_d odpowiednio przekrój środka, nakładek, przekrojów nitów, moment bezwładności środka, nakładek, przekrojów nitów i przekrojów otworów środka, pracujących na docisk, to powinno być: $F_n \geq F_s$; $F_{nit} \geq F_s$; $I_n \geq I_s$; $0,8 I_{nit} \geq I_s$. $(1,5 - 2) I_d \geq I_s$.

Zadość czyniąc wyżej wskazanym warunkom, otrzymujemy połączenie ścianki w styku w zupełności równoznaczne ze środkiem całkowitym. Sposoby połączeń środka, oraz obliczenie według sił, panujących w środku, podane jest dalej przy obliczeniu blachownic.

Dla oznaczenia różnych średnic nitów można stosować znakowanie, podane poniżej:

$d \frac{m}{m}$	12	16	18	20	22	23	24	25	26	Śruby	Nity z główkami wlopienymi górną dolną oboma
	●	⊕	⊙	⊘	⊙	⊙	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕ ⊕ ⊕

III. Belki o ściance pełnej.

Uwagi ogólne. Belki o ściance pełnej mogą być stosowane bądź to jako żebra pomostu (belki poprzeczne i podłużne części przejazdowej), bądź to jako dźwigary główne w mostach o niewielkich rozpiętościach do 20—25 m. Belki te mogą być albo walcowane o kształcie dwuteowym lub korytkowym albo też nitowane. Belki walcowane z szerokimi bokami czyli tak zwane dwuteowniki Grejowskie można stosować, jako dźwigary główne, do mostów dość znacznych rozpiętości. Belki bliźniacze o wysokości 750 mm możemy stosować w mostach kolejowych do 12 m rozpiętości, zaś w mostach drogowych do 15 m. Wprawdzie pod względem wagi stosowanie ich nie jest dogodne, gdyż stosunek wysokości do rozpiętości jest w ostatnich wypadkach dość mały i wagę belek nitowanych otrzymuje się mniejszą dla tych rozpiętości i sztywność większą, lecz zato belki te wymagają

Fig. 240. Fig. 241,
1, 2, 3, 4.

mniej roboty, niż belki nitowane. Zresztą belki te można otrzymać tylko z zagranicy, gdyż huty krajowe ich nie walcują. Nie tylko do większych rozpiętości, lecz i do mniejszych stosuje się belki nitowane, które składają się z blachy pionowej (środku czyli ścianki), kątowników pasowych i blach poziomych (fig. 240). Belki o ściance pełnej mogą być tak o pasach prostych równoległych, jak również i o jednym pasie prostym, a drugim krzywym lub wielobocznym (fig. 241), najczęściej jednak robi się je o pasach prostych. Kształt tych belek, pokazany na fig. 241 (1, 2, 4) należy do kształtów zupełnie racjonalnych, gdyż zwiększa swą wysokość według